Catedrala lui Virgil Maxim

A patrunde In trecutul lui Virgil Maxim prin mijlocirea memoriilor sale seamana cu a te strecura cu sfiala printre coloanele masive ale unei catedrale, simtindu-te treptat cotropit de un sentiment de raceala inerent unor atari cladiri Inaltate ca un strigat Impietrit catre un Dumnezeu tot mai abscons cu cat rugaciunea urca mai sus, In Inaltimi fara de sfarsit Inecate In umbre dense pana la bezna. Dealtfel, titlul celor doua volume intriga prin aparentul paradox inclus: " Imn pentru crucea purtata" [Timisoara, Editura Gordian; 1997]; exista In el un triumf sfidator - acel "imn"... - care, desigur, multumeste divinitatii pentru dreptul la o cruce personala, ca si pentru taria de a nu fi cazut sub povara ei, Insa, In acelasi timp, respira un aer de exultare neobisnuit pentru smerenia crestinului de rand.
Este adevarat ca Virgil Maxim nu a fost un crestin ca tot altul, ci unul iesit din comun prin formarea sa profunda teologica, ce reiese din cele citate In continuare, ca si prin acceptul hristic al Incercarilor la care era supus.
" Fiecare om este randuit In Planul Divin cu o anumita chemare. Pentru aceasta, Dumnezeu Il investeste cu anumite daruri sufletesti si trupesti In chip potential de la nastere, lasandu-i libertatea si creindu-i prilejuri sa si le cultive si sa le desavarseasca, In vederea Implinirii chemarii pe care trebuie sa o intuiasca si sa faca din ea un act de marturisire spre mantuirea lui. Daca abdica de la chemarea slujirii lui Dumnezeu, darurile vor intra In robia celui viclean si va fi pierdut prin ele. Fiecare om are un dar specific, care nu este greu de sesizat, prin care se poate mantui, daca Il pune In slujba lui Dumnezeu, In conlucrare harica. Sa racordeze voia personala la voia Divina: Vreau sa ma mantuiesc! / Vreau sa ma mantuiesc!
(...) Obisnuinta de a fi permanent In comuniune directa cu Hristos Iti da si constiinta integrarii tale In Planul Divin, prin Intelegerea actelor pe care le savarsesti.
(...) Eram constient de acest lucru.
Cand m-au trimis la Inchisoarea Targsor, Dumnezeu, caruia ma rugam sa-mi descopere intentia stapanitorilor lumesti, mi-a descoperit de ce si ce va trebui sa fac. M-am Infiorat la gandul ca va trebui sa ma lupt cu dusmanul credintei, materializat In autoritatea de stat, cu toate institutiile subordonate raului. Am Inteles de la Inceput ca nu trebuie sa ma salvez numai pe mine, ci voi avea raspundere fata de o comunitate de suflete" (p. 7).
Astfel Isi Incepe autorul cel de al doilea volum, demonstrand familiarizarea cu meditatia de tip crestin si cu straduinta de a se integra In vointa Proniei, cu trup si suflet. E cert ca ramane deschisa o Intrebare: de ce la Targsor anume intentiona Creatorul ca el sa combata "autoritatea de stat"? Banuiesc ca aceasta confruntare era posibila oriunde, In orice puscarie, asa cum dealtfel, ceva mai tarziu, i se va demonstra In reeducarile de la Gherla, unul dintre eroii carora a fost.
Se strecoara, printre randuri, un orgoliu nefiresc credinciosului. Constatand temeritatea celor abia spuse, el Isi cere scuze: " Iertati-mi Indrazneala acestei afirmatii. N-am facut-o pana acum" (idem). Ceea ce nu-l Impiedica sa se dea pilda semenilor: " Dar o fac acum pentru cei ce ne vor urma, ca ei sa stie sa aleaga Intre ce e mai important: problema vietii In imanent sau problema mantuirii. Am Inteles limpede ca acum nu problemele de ordin politic, national, social, economic au prioritate In lupta noastra, ci problema spirituala, a mantuirii sufletelor. Dusmanul se afirma pe fata, dusman al lui Hristos si al Bisericii" (p. 8). Paralela cu sfintii lui Dumnezeu este periculoasa, daca nu este luata ca exemplu: 'Ce am de facut? Ceea ce ar fi facut apostolii, daca Dumnezeu ma va ajuta si pe mine sa-ncerc a-i urma'. Iar nu cele ce citim: " Cu lanturi de picioare am fost trimis la Inchisoarea Targsor. Trupul mi-era legat, duhul Insa nu. Puterea seculara asa Il trimitea si pe Sf. Ap. Pavel la Roma, si pe toti marturisitorii, In fata mortii". Brusc, spre salvarea sufletului autorului si spre linistirea noastra, el insista, dezvoltand: " Plangand de Indrazneala

comparatiei, Imi mustram gandurile, ca nu cumva sa fie o Incredere Infumurata strecurata de Satan mintii mele" (idem).
Pe neasteptate, Virgil Maxim intra In subiectul ce-l urmaresc In memorialistica epocii, In acest tom. Ajuns la destinatie, directorul lagarului, Intemeindu-se pe sprijinul a sapte elevi buzoieni colaborationisti, organiza seminarii de conspectare si discutare a unor publicatiuni marxiste. La varsta de 26 ani, elev atunci cand fusese arestat (se afla In temnite In baza unei condamnari vechi de pe timpul lui Antonescu), memorialistului Ii veni randul sa vorbeasca - In favoarea comunismului, Isi Inchipuiau organizatorii -, sa depuna marturie pentru Dumnezeu, gandea Maxim, In fata elevilor noi, mult, mult mai tineri decat el. Scoase o " Biblie" ferita de perchezitii, citi din ea un text ce propune supunerea fata de stapanire si trecu la o analiza zdrobitoare a urii atee de clasa, de pe pozitia iubirii Intre frati. " Am Intins subdirectorului, mai aproape de mine, cele doua pagini cu ideile prescurtate, intitulate: Marturisire In cadrul programului de reeducare de la Targsor, 1948 . Din nou, ceva suna ciudat; cu atat mai mult cu cat mai departe el afirma: " Daca dosarul meu se publica - si as dori acest lucru - se pot gasi (p.11). Aceasta constiinta ca istoria sta cu ochii atintiti asupra destinului sau pare stranie. Sa nu uitam: " L-am rugat sa puna Marturisirea (...) la dosarul meu" (idem). Virgil Maxim s-ar zice ca-si cladea existenta piatra de piatra; se poate ca asa sa si trebuiasca sa vietuim - constienti In fiece clipa unde ne aflam, unde am ajuns si daca am dat Inapoi sau am Inaintat cu vrun pas -, numai ca pare cam nelaIndemana si neobisnuit, mai ales pentru fostii detinuti politici cunoscuti pana acum din spovedaniile lor ca deosebit de modesti. Oricum, atitudinea sa a dus, aflam, la sistarea sedintelor - e verosimil ca ea sa fi avut loc din frica surprizelor de acel fel ce mai puteau surveni.
Pe masura ce lagarul se umplea, Virgil Maxim devenea tot mai constient ca era nevoie sa-si asume rolul desavarsitorului educatiei crestine a tinerilor tovarasi de detentie.
Folosea multe cai, dintre care una - a explicarii duhovnicesti a jocurilor de sah si table - este antologica:
" Jucam sah ca sa ne cunoastem caracterele!
Copiii au facut ochii mari, nedumeriti.
- Ia uitati-va la aceasta tabla de sah pe care sunt asezate piesele. Ce caracteristici observati la forma, numarul si felul de a se misca - stilul de joc al acestor piese?
- ...?
- In aceasta unitate de lupta sunt doua linii de luptatori. In cea din fata pionii sunt identici; numarul lor nu e o problema pentru adversar. Piesele de pe linia din spate au denumiri si caracteristici diferite si dubluri afara de doua. Pionii, cei multi, sunt Impinsi Inainte. Cu ei se deschide batalia. Miscarea lor e scurta. Ei n-au statura. Nu pot privi departe. Un pas si acela limitat. Sunt cei mai expusi a cadea In lupta. Ei se apara, nu ataca. Lasa loc celor din linia a doua, ca si cum n-ar avea "viziune". De multe ori sunt sacrificati, pentru a atrage adversarul sau pentru a dezvolta tactica si strategia. Lovesc numai atunci cand li se pune sula In coasta. Ei reprezinta multimea inconstienta de valoarea si puterea ei, care n-are viziune, pe care o manevreaza si o sacrifica cei din spate, conducatorii, pentru a- si atinge telurile lor. Ei lovesc numai din necesitate, atunci cand existenta le este amenintata direct. In legitima aparare. Putem spune ca tabla de sah e tabla vietii, arena In care se misca fiintele omenesti, fiecare cu caracterul sau.
In spatele pionilor, a multimii, stau piesele, indivizii cu caractere speciale. Se angajeaza In lupta imediat cu pionii sau manevreaza aceasta categorie caii. Calul reprezinta omul politic, mai precis, politicianul. El se misca Intr-un mod neasteptat, pe o linie franta (un L), avand posibilitatea sa ameninte sase puncte, fara sa-ti dai seama imediat ce urmareste, fara sa observi exact intentia lui. Sase pacate venale In care se complace politicianul: al saptelea, de fapt primul In care sta, mandria, Il face

sa se complaca In pacat si lene. Are si o dublura. E secondat In miscarile Inselatoare de un prieten care-i face si Ii continua jocul cu aceeasi lipsa de demnitate morala. El se poate retrage dupa ce a distrus adversarul, ca si cum nimic nu s-ar fi Intamplat. Politicianul nu are scrupule de constiinta. Cade de obicei, rapus de un adversar ca si el; "fiecare pasare pe limba ei piere".
Langa el sta nebunul sau ofiterul . Infatisarea lui e ciudata, capul e pe jumatate alb, pe jumatate negru: nu e Intreg la minte. Stilul lui de lupta e foarte curios. Se duce, cum zic ardelenii, Intr-o dunga. Oprindu-se unde Ii vine, distrugand totul In cale. El nu are capacitate de discernamant, are o idee fixa. Si el are o dublura. Daca piere un nebun, Ii ia locul altul. Ideile nebunilor care conduc lumea la macel nu se termina. El este subordonat de fapt altei piese, pe care o serveste, de care asculta si careia Ii deschide posibilitatile de manevra si de finalizare a scopurilor. Aceasta e regina - femeia. Viata militarilor, In general, e legata de viata femeilor. Mai toate bataliile au fost castigate, nu In lupte cinstite, ci datorita intrigilor si vicleniilor femeilor - e vorba de aspectul negativ al sufletului femeii - si-au adus la picioare militarii care le-au servit.
Regina nu are scrupule pentru a-si atinge scopurile. Trebuie doborat oricine se Impotriveste. Ea Isi permite orice. Jocul ei este cum vrea ea. Nu e constransa de nici o regula dinauntru sau dinafara. Ea poate lovi oriunde, pe oricine, de aproape sau de la distanta, indiferent de directia In care se afla. Poate lovi chiar regele adversar In casa la el. E simbolul vicleniei, desfraului si urii dezlantuite pana la crima. Daca vreti o personificare a acestei piese, ganditi-va la Lupeasca: si-a ajuns telurile, subordonandu-si nebunii care i-au executat ordinele si ucigandu-l spiritualiceste chiar pe rege.
Iar regele reprezinta ratiunea. Ratiunea de a fi a Intregii societati de pe tabla vietii. Daca toate piesele cad, toate puterile de lupta, dar ratiunea traieste, regele e viu, judeca si construieste sisteme de aparare si atac, batalia nu este pierduta. El nu loveste. Nobletea demnitatii lui e doar sa conduca batalia. Pe el Il apara toti, pentru el mor toti, dar el nu ucide pe nimeni. Dispune de o singura arma: Intelepciunea. Cand a pierdut-o, toate puterile se dezorganizeaza si nu mai au ratiunea de a exista. Asa se Intampla si pe plan social si pe plan spiritual, intim. Toate piesele noastre sufletesti, toate darurile si toate virtutile nu pot servi existentei noastre decat dirijate de Intelepciune. Fara ea, existenta e irationala. Piere! Pentru ca orice existenta umana, fie individuala, fie sociala, Isi are ratiunea numai In Intelepciunea Divina.
Mai e o piesa, foarte interesanta: tura sau turnul , reprezinta turnul de aparare. Ultimul refugiu al luptatorului, care-si pune o singura Intrebare: viata sau moartea. E omul de credinta, scutierul regelui care-l pastreaza langa el. Este ultimul care moare In apararea regelui (ratiunii). El este cinstea sufleteasca, merge numai pe caile indicate de onoare! Miscarea lui este rectilinie si In cruce. Crucea este felul lui de a actiona. El actioneaza de sus In jos, din porunca Ratiunii Divine, investit ca slujitor al Adevarului. In planul orizontal, istoric, marturiseste capacitatea lui de jertfa.
In sinteza, (...) jucam sah pentru a ne cunoaste caracterele; a sti sa ne ferim de inconstienta vulgului si necinstea sufleteasca a politicianului; a nu sta In calea oamenilor cu idei fixe, nici a ne face partasi cu ei In actiuni care ne dicrediteaza moral; a ne feri sa cadem In plasa placerilor usoare, a satisfactiilor instinctuale, a placerilor perverse si, In fine, a ramane prieteni devotati regelui (Ratiunii Supreme), "cazand mai bine pe drumul onoarei, decat Invingand printr-o miselie".
Acesta este adevaratul joc de sah. Sahul de pe tabla vietii. (...) Trebuie sa observ miscarea fortelor malefice care vor sa acapareze lumea cu dorinta de a Inscauna puterea raului. Irationalul In locul Rationalului; sa dejoc aceste forte cu ajutorul puterilor Ratiunii Supreme, care-mi descopera jocul lor si- mi mobilizeaza puterile morale proprii, facandu-ma far calauzitor si pentru altii, pentru societate, spre Infrangerea fortelor malefice" (p. 19-20).

Acest citat lung si aparent In afara temei mele, Imi slujeste pentru a arata ca, In orice, Virgil Maxim gaseste o cale spre ideea ca trebuie sa fim mereu exemplu; adevarat, dar nu mai putin caracteristic autorului care, am vazut-o, pe sine se vede permanenta pilda; el ne ofera o alta sansa de a-l cunoaste.
Ar fi de dorit ca cineva sa treaca la compararea acestui text, Impreuna cu acela privitor la "table" (p. 22-23), cu " Povestea sahului" de Mihail Sadoveanu. Sunt sigur ca s-ar descoperi reliefari morale, crestine si politice, la Virgil Maxim, ce aduc o nota foarte originala gandirii sale In raport cu aceea a marelui povestitor de trista amintire politica.
O conga In care se antreneaza copiii Ii prilejuieste autorului o lectie de etica; ajutorarea sa, de catre aceiasi, cu un supliment de mancare din pachete, semn de recunostinta pentru dragostea ce le-o purta, adaos refuzat de el pentru a arata ce Insemna 'taierea voiei', e o alta ocazie In vederea aceluiasi scop.
Desi scrierea este una expres pedagogica - folosindu-si propria existenta pentru a lamuri pe altii cum sa traiasca (insist Intruna), nu lipsesc din ea pasaje ce transforma realitatea In ceva din zona contigua literaturii, mai precis In portrete vii si cu tendinta de a fi hazlii.
" De la centru s-a cerut un reprezentant, comunist si ilegalist, care sa expuna copiilor frumusetea conceptiei materialist-dialectice.
- Veti vedea pe viu ce Inseamna maretia luptei duse de partid, pentru fericirea noastra si cea dusa de clasa noastra muncitoare si URSS pentru Inflorirea Republicii Populare Romane.
"S-a scremut muntele si s-a nascut un soricel!" A sosit Intr-o joi un batranel micut de statura, Imbracat In niste hainute cam mari pentru talia lui, cu o privire pierduta. Se vedea starea de senilitate din gesturile lui si din Intreaga lui fiinta. S-a Intrerupt orice activitate si lumea a fost scoasa In curte sa faca primirea si sa cunoasca pe "trimisul partidului din ilegalitate". Batranul se numea Antonescu, copiii l-au numit mos Antonescu. Cei mai multi au fost cuprinsi de mila, altii zambeau Ingaduitori. Bietul mosneag, dupa aparente avea 60 ani, dar parea consumat, a privit la copii cu un zambet strain de el Insusi si ridicand pumnul stang a strigat, cat Il mai ajutau puterile, cu glas subtiat si nehotarat, Impleticindu-si limba:
- Tlaiasca paltidu' comunist loman! Tragandu-si suflarea si cautand parca un lucru pierdut, a strigat iarasi: Tlaiasca lepublica populala lomana!
Copiii s-au uitat lung, au zambit Ingaduitor, dar nici unul n- a scos un cuvant, mai degraba Intristati de ceea ce vedeau. Directorul si subdirectorul au facut semn spre grupul ciripitorilor, imputandu-le: "Ce asteptati?" Voiau sa faca ceva dar nu stiau ce. Tot directorul si subdirectorul i-au scos din Incurcatura strigand: "Traiasca! Traiasca! Traiasca!" A baiguit si grupul un "Traiasca" neconvingator, care mai mult Ii acuza. Mosul povesti Intamplari din viata lui, cu destula inocenta - nu aveau nici o legatura cu partidul - din care se putea Intelege ca cineva I l adunase dintr- o mahala si-l facuse victima a burgheziei, iar acum a fost adus aici, "ca asa trebuie sa faca cei batrani, sa Invete pe cei tineri". Fiindca obosise, a cerut un scaun si stand jos, n-a mai scos nici un cuvant. Nu stiu ce s-a mai Intamplat cu bietul om. Directorul i-a multumit fariseic pentru participare, dandu-si probabil seama de efectul Intrevederii, In sufletul copiilor. Mosul s-a sculat, a plecat si nu l-am mai vazut" (p. 28). Totusi, unul dintre participanti, sprijin al lui Virgil Maxim, de nadejde, In opozitia fata de reeducarile de la Targsor, Isi va aminti cu oarecare Induiosare de bunatatea lui "mos Antonescu" . Se va vedea mai departe: e vorba despre Aurel Obreja.
Se schiteaza si portretul unui alt reeducator oficial. " La o saptamana a aparut o alta figura de la Centru. Un tanar de 25-30 ani, recrutat probabil dintre batausii cu care comunistii convingeau taranii sa se Inscrie In colectiva. Se numea Burada. De doua-trei ori pe saptamana strangea In curte multimea elevilor si dandu-si aere de autoritate a clasei muncitoare, vorbea despre comunism, URSS, Marx, Engels, Lenin,

Stalin, In termeni si Intr-o expunere asa de hilara Incat credeai ca vei plezni daca nu termina. Chinul dura doua-trei ore. Incheia cu aceeasi fraza: "Anglo-Nord-Americanii vor un nou razboi! Tovarasi, acum sunt doua slagare : socialist si imperialist (ati citit bine), dar slagarul socialist va Invinge slagarul imperialist". Apoi, dadea tonul, facand semn copiilor sa-l urmeze: Si ca maine cantul nostru rasuna-va peste ocean!
Copii taceau.
- De ce nu cantati? Poate nu-l stiti! Poate nu-l stiti pe asta. Si dadea iarasi tonul, mai ridicat: Pan' la unul o sa piara dusmanii ce ne-au robit!
-De ce nu cantati? se adresa unuia dintre elevi.
- N-avem voce... A ramas la securitate!
- Suntem ragusiti..., am racit, intervenea altul.
- Nu stim cantecul..., bate vantul..., raspundeau elevii ironizandu-l.
- La urmatoarea sedinta vi-l aduc scris. Pana vin sa faceti un paravan.
A mai venit de cateva ori, apoi a disparut o vreme. Am auzit ca ar fi revenit dupa ce am fost izolat" (idem).
Amuzante sau nu, prezentele reeducatorilor angajati pe state daca n-au dat roadele scontate, Nicolschi (care vizitase lagarul) nu renunta - porunca sovietica era limpede: reeducarea tineretului antisovietic, deci fascist. Fu introdus primul turnator: Ibanescu, reeducat la Suceava. Acesta, da, cunostea metoda ! Un coleg furase o bucata de paine, branza sau slanina din traista altcuiva. Ibanescu pregatea o corectie publica sambata seara. Pitestiul Inainte de Pitesti!
Maxim fu avertizat de careva, In speranta ca nu va lasa batausul si pe prietenii sai sa actioneze.
" - Il vom pedepsi de comun acord cu totii, cu 25 de lovituri de curea la fund, avea In mana o curea de transmisie de la un motor, ca sa fie exemplu si pentru altii. Ne vom asuma raspunderea sa formam un juriu de cercetare si pedepsire a oricaror fapte care contravin bunei desfasurari a vietii si activitatii In penitenciar si In ateliere. Si imediat, cu ton poruncitor, a zis copilului: Si acum, Intinde-te.
Copilul tremurand s-a Intins jos:
- Cine vrea sa execute sentinta? a Intrebat Ibanescu.
Copiii, paralizati, taceau.
- Daca nu se ofera nimeni, o voi executa eu" (p. 30).
Maxim a intervenit la momentul oportun. Facand drastic apel la logica, atragandu-i atentia autoimpusului justitiar ca nimeni nu-l investise cu prerogative ale comenduirii, Il expedie, ca pe toti ceilalti, ... sub patura , imediat.
Ziua urmatoare, fu reclamat conducerii pentru interventia sa. Subdirectorului, Virgil Maxim Ii ceru sa-si exercite autoritatea, pentru a nu se pomeni substituit de oricine dintre cei paziti.
Din fragmentul urmator Intelegem si cum erau pregatite din punct de vedere psihologic reeducarile ce urmau sa-i Inghita pe copii, cat si modul In care memorialistul Intelegea sa-si practice apostolatul socotit de el a-i fi revenit a-l trai:
"Grupul Ibanescu lansa stiri alarmante despre Pitesti; elevii mai fricosi Isi puneau probleme cu privire la atitudinea pe care sa o ia In cazul unor presiuni fizice si au trimis emisari sa stea de vorba cu mine. Mai ales In Inchisoare, niciodata n-am vrut sa-mi impun vointa, ci am lasat ca fiecare sa raspunda dupa stadiul lui de constiinta. Celor care deja Inclinasera balanta spre stanga, de teama sa nu-si piarda pachetele sau vorbitorul, le-am amintit pilda semanatorului, punandu-le In fata semintele cazute pe piatra. Un grup de elevi bucuresteni, care nu erau FDC-isti, fii de boiernasi, carora mos Dumitrache le zicea In gluma nobilii , pana atunci avusesera o atitudine laudabila. Mentorul lor, un copil foarte energic, Iarka, a trimis doi copii sa le spun ce ar fi bine sa faca.
- Sunt detinut. Singura mea lucrare este stradania de a nu fi piatra de poticnire pentru niciunul din dumneavoastra. Va pot da un Indemn de mare folos, ca sa

mergeti pe propriile picioare. Rugati-va lui Dumnezeu sa va lumineze si sa va Intareasca pentru a nu cadea In Inselaciune, pierzandu-va sufletul pentru viata vremelnica a trupurilor voastre.
Copiii, inteligenti, au Inteles ce trebuia" (p. 33). 'Misiuna' sa incumba prea putina 'Invatatura', mi se pare, si un prea neimplicat 'respect al libertatii' celuilalt - care tocmai invers ceruse: a fi Indrumat; calitatea de 'Invatator' a crestinului a fost neglijata, In favoarea ...unei 'predici'. Tonul celei din urma Insoteste, dealtfel, multe din paginile amintirilor, permitandu-ne sa o socotim caracteristica majora a stilului lui Virgil Maxim.
Deoarece am citat anterior doua portrete din lucrare, ma voi opri asupra altora, trasate din doua-trei lunecari apasate ale creionului, ce adasta mai cu spor asupra urmaririi unui destin.
" Mai erau cativa politisti din brigada lui Eugen Cristescu (In camera de la Jilava unde a poposit naratorul; n.n.) , folositi cand pentru arestarea si anchetarea legionarilor, cand pentru a comunistilor . (...) Intre [...ei] era un tigan urat foc, bondoc, cu capul Indesat In gat, asimetric facial, cu gura stramba, Vladescu: n-am mai vazut asa om urat ca el. (...) Si un sas, barbat atletic, sobru, care fusese mult timp schingiuit si care era tinta insultelor tiganului, care-l acuza de fascism si legionarism.
Figura deosebita a brigazii era domnul Bourceanu Vasile. Ce Intamplare! Dumnezeu randuise sa ma Intalnesc aici cu un om pe care-l cunosteam de la 14 ani. In 1937 venisera trimisi disciplinar, doi elevi de la scoala normala din Bucuresti: Bourceanu Vasile si Lungu Dumitru, elevi Intr-a saptea. Bourceanu era moldovean din Vaslui. Un tanar frumos si destept, cu un dar deosebit oratoric si un talent vadit de literat. Era foarte studios (totdeauna Il gaseai In bilblioteca), prietenos, atragand ca un magnet pe cei de care se apropia. S-a impus repede In fata noilor lui colegi, a Intregului internat si a corpului profesoral, devenind simbol al aspiratiilor fiecaruia dintre noi. Lungu Dumitru era din Ialomita. Tipul copilului de taran din Baragan, vartos la trup, avea un defect la mana stanga, urmare a unei fracturi din copilarie, o privire agera, un mers caracteristic oamenilor darji, voluntari. A atras si el atentia tuturor. Au recrutat elemente demne de atentie, cu cinste, seriozitate, credinta, curaj, si au constituit In urma unor probe la care au fost supusi cei vizati fara ca sa stie, prima Fratie de Cruce din scoala noastra; i-au dat numele martirului Horea, cel de pe roata istoriei, roata care a sfasiat mereu carnea neamului nostru, oferita cu atata demnitate spirituala pentru salvarea acestui neam si dragostea de Dumnezeu. Bourceanu dupa razboi, la care a participat ca ofiter rezervist, facuse literele si dreptul. In complexul de evenimente politice, adulat de unii si de altii, scontand pe situatia oferita de partidul taranist, se angajase In lupta electorala si ideologica. Odata cu lichidarea formulei democratice de catre comunisti, avalansa arestarilor din anii 1948/49 Il aruncase si pe dansul In Inchisoare sub culorile stindardului taranist. L-am recunoscut numai dupa nume si timbrul vocii, caracteristic tribunilor. Din 1938, cand absolvise, In locul parului bogat, cazut pe spate, negru lucitor, In frizura eminesciana, vedeam o chelie respectabila, In locul siluetei arhanghelesti, o corpolenta aparent greoaie, iar In locul miscarilor dezinvolte, o retinere putin timorata. Mai greu i-am recunoscut privirea. Ochiul, luminatorul sufletului, a vorbit aproape totdeauna mai mult decat cuvantul. Privirea de altadata, luminoasa, franca, neduplicitara, era Inlocuita cu o uitatura vinovata, duplicitara, ascunzand o vina Inca nemarturisita. Poate ca undeva In duhul lui, dorinta de parvenire, pusa Inaintea jertfei de la care se eschivase, nu-i dadea dreptul la seninatate deplina. Era si el tinta invectivelor si provocarilor tiganului" (p. 48-49).
Cu atat mai mult cu cat am publicat doua volume de evocare ale publicistului Sandu Tudor, voi prelua schitarea siluetei sale In Inchisoare (e prima de acest fel pe care o descopar).
" Cel mai deosebit om pe care l-am Intalnit In perioada cat am stat pe Reduit, a fost

parintele Agaton Teodorescu, Daniil dupa numele de schimnic al Raraului, fost magistrat si poet, cu pseudonimul Sandu Tudor. Dupa o viata plina de experiente lumesti, ca a Fericitului Augustin, vazandu-si goliciunea lumestilor apucaturi, s-a calugarit. Fusese arestat cu organizatia confectionata de securitate, Rugul aprins , si condamnat (autorul, care, de buna seama va fi stat si mai bine de zece ani mai tarziu cu monahul, la Aiud, confunda pricina primei condamnari cu a celei de a doua, mentionata aici; despre acea dintai condamnare, pentru moment, s-a aflat prea putin) . La Jilava ne-am cunoscut Intamplator. Iar Intamplarea a fost randuita de Dumnezeu.
Primavara se Incepuse la Jilava un antrenament al detinutilor, cu scopul de a fi capabili sa intre In munca, la Canal, fara perioada de adaptare. Aproape zilnic, se efectua In jurul Reduitului, o plimbare de doua ore. Dar, ce plimbare?! Trei mii de oameni erau alungati sub lovituri si batai de garbace si arme. Multi cadeau fara posibilitatea de a se mai ridica, mai ales cei batrani. Cei tineri faceam cerc de aparare In jurul lor si tinandu-i In brate Ii purtam Intre noi, ferindu-i de lovituri. Indarjiti de aceasta atitudine, militienii se repezeau asupra noastra lovind la Intamplare.
Intr-una din aceste zile de teroare, cand si soarele ardea deslantuit, am simtit langa mine o rasuflare Intretaiata. Am privit persoana si mi-am dat seama ca va cadea din moment In moment. I-am prins bratul si, dupa ce s-a strans langa mine, amandoi am alergat In strigatul barbar al militienilor. Din cand In cand ma uitam la fata omului, sa-i cunosc starea In care se afla. Observam miscarea ritmica a buzelor, ochii aproape Inchisi, capul Inclinat spre stanga. Imaginea, care-mi era foarte cunoscuta si draga, ma facea sa Inteleg ca am langa mine un nuntas al cerului , cu care zburam pe Golgota spre Dumnezeu, nesimtind loviturile pe care le primeam. Cand, sleiti de alergare, unii se prabuseau, militienii se repezeau, ca-i calce si sa Ii zdrobeasca cu lovituri fara crutare, rupandu-le membrele, spargandu-le capetele sau burdusindu-le spinarile cu cisme, dupa cum Ii lasa inima.
Cu parintele Agaton, In timpul acestor alergari pe Golgota, cand se simtea mai bine, sedeam de vorba, Intarindu-ne nadejdea In purtarea de grija a lui Dumnezeu. Sfintia Sa cu orice prilej Imi talcuia Intelesurile sfinte din Invataturile Sfintilor Parinti, ale martirilor si mai ales despre rugaciunea isihasta despre care eram foarte dornic sa aflu cat mai mult, fiind ca mierea pentru sufletul meu. Simtea cateodata nevoia pentru umilinta, sa-mi marturiseasca ca nu a fost nici un tanar cuminte, nici un barbat cinstit si ca numai Dumnezeu l-a scapat din amagirea diavoleasca:
- Orice vei auzi rau despre mine sa crezi, ca am fost un mare pacatos" (p. 72-73).
Formularea din urma paraseste solul purei memorialistici de detentie si urca spre simplitatea grava si exemplara a spuselor din " Pateric" . Sa fie meritul parintelui Agaton sau al autorului, care a surprins chipul de taina al Avvei din pustia Jilavei? Dupa focurile primelor contacte cu 'metodele' Gherlei si ale reeducatorilor ei, ni se ofera un portret dublu, acela reprezentandu-i pe Constantin Oprisan si Eugen Turcanu.
"In aceeasi seara a intrat In camera un grup de studenti destul de mare. Aurel Obreja mi-a soptit:
- Acesta e Costache Oprisan.
Il cunostam doar din auzite. Desi foarte slabit si bolnav, fizionomia lui inspira Incredere; barbia iesita putin Inainte Ii dadea un aer de o vointa deosebita. Toti pareau timorati, dar nu deznadajduiti. Pana spre miezul noptii am fost alergati, sub lovituri de bate, cu saci grei In spinare, pana la epuizare. Spre miezul noptii a intrat In camera un barbat osos, cu capul mai mare decat ar fi fost proportional cu restul trupului, cu pantalonii scurti, din care ieseau picioare paroase, osoase si disproportionate, In maieu cu maneci scurte, cu fata cam lata, asimetrica si cu miscari de fiara. Ochiul, acest luminator al trupului, este prima fereastra prin care

ma uit In adancul acestui necunoscut, sufletul omului. Ochii lui Turcanu, pe care Il vedeam pentru prima data, erau ochii ticalosului, capabil sa-si sacrifice tot ce are mai de pret pentru a-si atinge scopul marsav.
La intrarea lui, subalternii si colaboratorii sai, care operase ra pana atun ci In filiala Gherla atatea faradelegi, au luat o pozitie reverentioasa si unul dintre ei a comandat tuturor:
- Drepti!
Toti detinutii au executat comanda, mai corect sau mai putin corect, In functie de posibilitatile fizice. Ni s-a ordonat apoi sa ne asezam In careu. In latura din fata, cam pe la mijloc, era si Oprisan. Turcanu Isi coborase numele, Eugen, simbol al curateniei sufletesti si trupesti, In mocirla urei si crimei sadice. O, daca fiecare dintre noi am avea In constiinta gandul ca vom fi chemati la Judecata de Apoi cu numele cu care Dumnezeu ne-a Infiat prin Botez, scotandu-ne din mana lui satan! Iar noi nu vom putea raspunde "Prezent!", fiindca am Intunecat prin pacat semnul Inscris de fii ai lui Dumnezeu. Iar neputandu-l citi, Dumnezeu Il leapada de la Sine. Turcanu s-a asezat la oarecare distanta In fata lui Costache Oprisan.
- Ati fost proiectati de la Inceput sa deveniti ceea ce In intentia noastra se cheama om nou al societatii socialiste si In final comuniste. Faptul ca ati refuzat de la Inceput sa va angajati constient pe acest drum ne-a determinat sa actionam asupra constiintelor voastre, pentru a va regasi pe voi Insiva. a va face sa va Inscrieti constient, fiecare, pe coordonatele cinstei, ale idealurilor conceptiei materialist dialectice, care vizeaza eliberarea omului de sub jugul dogmelor mistice si realizarea fericirii lui pe pamant. S-a oprit scontand efectul discursului si asteptand reactia entuziasta a vulgului. Dar reactia a fost contrara asteptarilor lui.
- Daca acestea sunt metodele idealului de care vorbesti, nu veti ajunge la nici o fericire, i-a replicat Oprisan. De ce nu ati venit cu argumente rationale, demne de oameni de stiinta, asa cum va autointitulati, cunoscatori ai realitatilor materiale si ai spiritului uman? De ce v-ati pretat la josnicii, folosind metode barbare, de constrangere si siluire a constiintelor? Si de ce nici acum nu acceptati discutia, ci treceti tot la teroare si suplicii? Cu aceste metode nu convingeti pe nimeni, ba din contra, ne Indepartati sau creati monstri spirituali si sociali!
Turcanu asculta ca pe ghimpi, dar nu l-a Intrerupt. Voia sa vada ce s-a ales de toata munca lui. Si deodata a izbucnit nervos:
- Tu sa taci! Ca din pricina ta am Intarziat atat de mult opera de transformare pe care m-am angajat sa o realizez!
- Nu vei realiza si n-ai realizat nimic! Tot ce crezi ca ai realizat este o Inchipuire a mintii tale bolnave!
Aceasta Infruntare publica, ca o scaparare de sabii Intr-un duel hotarator de ambele parti, a aruncat o raza de speranta sufletelor asuprite de Turcanu. Instinctiv, toti cei din jur se strangeau In jurul lui Oprisan, ca langa ultimul punct de salvare care trebuia el Insusi salvat. Cu o ultima zvarcolire de fiara care-si simte sfarsitul, Turcanu s-a apropiat de Oprisan vrand sa-l sfasie. S-a oprit la jumatatea drumului, scrasnind printre dinti.
Oprisan l-a privit fara sa clipeasca. Mi-a fulgerat prin minte cuvantul Sfantului Arhanghel Mihail, In disputa cu satan, pentru trupul lui Moise: "Cearta-te pe tine Domnul, diavole!"
Turcanu a facut semn colaboratorilor, care s-au apropiat. Apoi i-a ordonat lui Oprisan: "Culca-te!" Multi si-au plecat capetele, altii au Inchis ochii. Nu stiam ce va urma. Puscasu si Livinschi au trecut de-o parte si de alta a lui Oprisan, Intins cu fata In sus. Turcanu, sprijinindu-se cu mainile pe umerii celor doi, s-a urcat pe pieptul lui Oprisan. Se lasa cu toata greutatea pe torace, pana ce aerul era evacuat apoi pe gat sufocandu-l; dadea din cand In cand drumul apasarii, asa fel Incat, In reprize scurte de respiratie, victima complet epuizata, parea ca va expia. Supliciul se repeta pana

ce sangele Incepea sa se prelinga din plamani la coltul gurii, In icneli de tuse. Atunci Turcanu mai apasa Inca o data pe torace cu ambele picioare avand o mina de satisfactie draceasca si cobora:
- Scoala-te! Asa ai sa mori! Incet! Incet, Incet! Picatura cu picatura.
Oprisan s-a sculat cu greu. Era o minune: Invierea din morti! Nu mai vazusem niciodata un astfel de supliciu. M-am rugat lui Dumnezu In tot acest timp, fara sa stiu ce anume cer, doar gandul striga In mine: "Doamne! Doamne!" Acest fel de tortura publica facea parte din metodele de Infricosare a constiintelor" (p. 88-89).
Pana si acest memorialist, care se lasa anevoie cutremurat de amintiri si se simte mai degraba In siguranta cand Isi rememoreaza relatiile sale cu Dumnezeu, Incearca ici si colo culoarea zambetului (fara ca prin asta sa poata fi catalogat ca umorist).
" - Tu de ce esti arestat?
- Apoi dom' colonel, ia, am vorovit si eu o voroava de om prost! a raspuns mosul In placutul lui grai ardelenesc.
- Ce ai zis?
- Apai, am zis ca partidul aista, In loc sa-i faca pe toti prilotarii chiaburi, sa traiasca toti bine, a facut pe tati chiaburii prilotari, sa traiasca tati prost. No, asa am zis. Avut-am ori ba dreptate?
- D'apoi, nu esti chiar asa de prost pe cat vrei sa zici!
- D'apoi nici altii nu-s asa de destepti pe cat vor sa para, a zis batranul, masurandu-l pe colonel de sus pana jos.
- Ia-ti hainele! si Intorcandu-se spre militian: la camera de pedeapsa. Trei zile, sa-i iasa prostiile din cap" (p. 137).